

LA INTRODUCCIÓ DEL LIBERALISME A ESPANYA, 1789-1874.

La crisi de l'Antic Règim i l'inici de l'Estat liberal (1789-1843).

El regnat de Carles IV i la *Guerra del Francès* (1808-1814) van suposar, per a Espanya, la crisi de l'Antic Règim i l'entrada de les noves idees liberals. Les **Corts de Cadis** i la **Constitució del 1812** van ser els primers intents en aquesta direcció.

Però, la **tornada a l'absolutisme**, amb el rei Ferran VII, el 1814, va frenar aquest procés. Tanmateix, les temptatives liberals durant el seu regnat (1814-1833) es van anar succeint; hi destaca l'època del **Trienni Liberal (1820-1823)**, en la que durant tres anys l'Estat espanyol es va governar amb un règim constitucional i liberal, fins que l'arribada de l'exèrcit enviat per la Santa Aliança (els *Cent Mil Fills de Sant Lluís*) va retornar el poder absolutista al rei.

A la mort de Ferran VII (1833), és quan, definitivament i d'una manera gradual, s'introdueix el model liberal. Aquest procés va ser llarg i complex. Va començar amb una dilatada guerra entre carlins i liberals (*primera guerra carlina*, 1833-1839); va continuar durant el llarg regnat d'Isabel II (1833-1868), període ple d'enfrontaments entre els partits polítics, d'aixecaments populars i de pronunciaments de l'exèrcit; i va culminar amb una revolució (*setembre de 1868*) que va expulsar del tron la mateixa reina. Va ser una època d'inestabilitat política, marcada, d'una banda, pels enfrontaments entre els liberals i els encara nombrosos partidaris de la monarquia absoluta, i, més endavant, entre els liberals moderats i els progressistes; i de l'altra, l'endarreriment econòmic d'Espanya respecte a Europa, que va fer possible la pervivència d'una societat tradicional i poc disposada als canvis.

La demolició dels pilars en què s'assentava la societat de l'Antic Règim es va dur a terme entre el 1833 i el 1843 (*regència de Maria Cristina*, 1833-1840; i *regència d'Espartero*, 1840-1843).

Durant la primera guerra carlina, la reina regent Maria Cristina, enfront de l'oposició absolutista representada pels carlins, va haver de buscar el suport dels liberals i satisfer les seves necessitats. El primer pas cap a la formació de l'Estat liberal (així sí, molt tímid) va ser l'**Estatut Reial de 1834**, que més que una Constitució era una Carta atorgada, perquè no reconeixia ni la sobirania nacional ni la separació de poders. L'Estatut Reial donava amplis poders al monarca i establia unes Corts formades per dues cambres: una era reservada als aristòcrates i l'altra era elegida per un cos electoral enormement restringit. Ben aviat es va fer evident que les reformes eren absolutament insuficients per a una part dels grups socials que donaven suport a Isabel II. Al costat de la Corona es van mantenir els **liberals moderats**, però els grups més radicals, els **progressistes**, van manifestar el seu descontentament i la seva intenció de lluitar per imposar un sistema veritablement liberal. Així, mitjançant la mobilització al carrer van forçar la monarquia a aprofundir en el procés de reformes cap a un sistema liberal (segona meitat dels anys trenta). Les **reformes dels governs progressistes (1835-1837)** van assumir la tasca de desmantellar les institucions de l'Antic Règim i d'implantar un règim liberal, constitucional i de monarquia parlamentària: dissolució del règim senyorial (1837), desvinculació de terres, desamortització de Mendizábal (1836), liberalització de l'economia, abolicció dels privilegis de la Mesta, etc. El 18 de juny de **1837** es va aprovar una **nova Constitució** (comparada amb la de 1812, no tan liberal i més conservadora), que va permetre convocar eleccions, amb un vot censatari molt restringit.

Un ampli moviment insurreccional va fer que la regent Maria Cristina dimitís i marxés a l'exili, ocupant la **regència el progressista Espartero (1840-1843)**, heroi de la primera guerra carlina. La regència del general Espartero va tenir un caràcter clarament autoritari. Arran de voler implantar un aranzel lliurecanvista, que va portar al bombardeig de Barcelona (1843), Espartero va haver de dimitir i es va exiliar a Anglaterra.

La construcció de l'Estat liberal (1843-1868).

Per no haver de nomenar un tercer regent, el novembre de **1843 les Corts van decidir avançar la majoria d'edat d'Isabel II i la van proclamar reina** als tretze anys. Al cap d'unes quantes setmanes, la reina va confiar la formació del govern als polítics moderats, que van consolidar les bases del liberalisme espanyol.

Una de les característiques de la política espanyola al segle XIX va ser el **pes que va tenir-hi l'exèrcit**. Els militars es creien en l'obligació d'intervenir activament en la política espanyola i prova d'això va ser el seguit de pronunciaments que van provocar al llarg del segle. La Guerra del Francès i, especialment, les guerres carlines van fer que l'exèrcit es convertís en un element indispensable per garantir la implantació del liberalisme i la pervivència d'Isabel II en el tron. **Durant els 25 anys del seu regnat, Isabel II va donar un suport invariable als moderats**, els líders i caps de govern dels quals eren militars. Per la seva part, els progressistes, per poder intervenir en la política nacional, van haver de recórrer a aixecaments populars i a pronunciaments militars, protagonitzats per la facció de l'exèrcit que els era fidel.

Després de la caiguda d'Espartero el 1843 i la proclamació com a reina d'Isabel II, els moderats, amb en Narváez al capdavant, van copsar el poder durant deu anys (*Dècada moderada, 1843-1854*), van organitzar un Estat liberal a la seva mida. Una de les peces clau del nou ordenament polític va ser la **Constitució de 1845**, que garantia el poder a les noves classes dominants i restringia la participació política a l'escollit grup dels propietaris o els rendistes (vot censatari). L'establiment de l'Estat liberal moderat es va completar amb altres disposicions: la centralització política i administrativa de l'Estat, la reforma tributària, la creació de la Guàrdia Civil, el Concordat amb la Santa Seu, les restriccions de les llibertats, etc.

L'any 1854, la unió de progressistes i de part dels mateixos moderats, marginats del poder, va desembocar en el *pronunciament militar de Vicálvaro*, que va donar pas a un nou govern progressista (**Bienni Progressista, 1854-1856**), que va intentar restaurar els principis del progressisme i va començar l'elaboració d'una **nova Constitució (la nonata, de 1856)**, que no va arribar a ser promulgada. El nou govern va emprendre un ambiciós pla de reformes econòmiques en defensa dels interessos de la burgesia urbana i de les classes mitjanes (la *desamortització de Madoz*, 1855, i la *Llei de Ferrocarrils*, 1855).

L'any 1856 la situació es va agreujar i la conflictivitat es va estendre a gran part del país, provocant la crisi del govern progressista. La reina va tornar a donar el poder al moderat Narváez, que va reprimir durament les protestes. Degut a les dificultats que hi havia, el **1858 (i fins el 1863)** la Corona va confiar novament la formació del **govern a O'Donnell**, de la Unió Liberal, que va **restablir els principis del moderantisme** de la dècada anterior: la Constitució de 1845 va ser restablerta i una part de la legislació més progressista del Bienni va ser anul·lada.

El 1863, una nova crisi va provocar la caiguda de O'Donnell i **la Reina va tornar a lliurar el poder a Narváez, cap dels moderats**. Des d'aleshores, i fins al 1868, el moderantisme va governar de manera autoritària, al marge de les Corts i marginant tots els grups polítics i, a més, exercint una forta repressió.

De la revolució a la Restauració: el Sexenni Democràtic (1868-1874).

A la **revolució del setembre de 1868** s'hi va arribar per l'esgotament i la impopularitat del moderantisme i de la monarquia d'Isabel II, i per la situació de crisi del capitalisme espanyol (*crisi econòmica de 1866*), que van fer possible la confluència d'interessos de tot un seguit de forces polítiques, socials i econòmiques, interessades en un programa de renovació democràtica i de recuperació econòmica.

La revolució de setembre de 1868 va obrir un període de reforma social i política (que ha rebut el nom de **Sexenni Democràtic o Revolucionari, 1868-1874**), que anava més enllà del simple canvi de govern. Així, es va intentar democratitzar el sistema polític i es va reorientar la política econòmica en un sentit liberal (desamortització del subsòl, aranzel lliurecanvista de Figuerola, entrada de capital estranger, introducció de la pesseta i dels sistema mètric decimal...).

Ara bé, el nou clima de llibertat va permetre l'**arribada de corrents ideològics** expandits per Europa des de les revolucions del 1848 (*llibertats polítiques, nacionalismes, moviment obrer*), i el poderós influx de les idees **socialistes i anarquistes**, propagades per la I Internacional (AIT). Aquest fet va donar un caire molt radical a la lluita social i va confrontar els grups partidaris d'una renovació profunda, republicana i democràtica, amb aquells que només volien fer petits retocs en el sistema.

Les dificultats d'aquest període van ser extraordinàries. En primer lloc, l'aprovació de la fórmula monàrquica (en la persona d'**Amadeu I de Savoia, finals 1870-febrer 1873**) va significar l'oposició dels sectors republicans. En segon lloc, el to democràtic burgès del nou règim va frustrar les aspiracions dels grups obrers i camperols que havien confiat en el fet que destronar Isabel II significaria canviar les bases socials i econòmiques del país. La guerra amb Cuba (*Guerra dels deu anys, 1868-1878*) i el rebrot del conflicte carlí (*tercera guerra carlina, 1872-1876*) van acabar de complicar la situació.

La proclamació, el 1873, de la República no va solucionar els problemes, sinó que els va agreujar quan els sectors més radicals del republicanisme federal es van alçar en armes contra el govern (**cantonalisme**). De l'11 febrer de 1873 al 3 de gener de 1874 es van succeir quatre presidents al capdavant de la Primera República espanyola (Estanislau Figueras, Francesc Pi i Margall, Nicolás Salmeron i Emilio Castelar).

El cop d'Estat del general Pavía va acabar amb aquesta experiència democràtica i va donar pas, l'any 1874, a la **República presidencialista del general Serrano**, que va controlar la situació. Les classes benestants del país van optar pel retorn dels Borbons, com a garantia d'ordre i de control del moviment obrer, i els polítics representants d'aquesta ideologia (Cánovas del Castillo) van començar a preparar el camí de la restauració monàrquica.

El 29 de desembre de 1874, el **pronunciament militar de Martínez Campos a Sagunt** va obrir les portes a la restauració borbònica en la persona del fill d'Isabel II, **Alfons XII**, que va arribar a Espanya, per ser proclamat rei, el gener de 1875. El període següent de la **Restauració (1874-1902)** va representar una etapa d'estabilitat i de conservadorisme després dels greus successos anteriors ocorreguts tant a Espanya com a Europa (la Comuna de París, 1871).